

Х 106.
Кн. 106.
920
Библиотека „Народенъ Университетъ“ № 16.

ТЮТЮНЪТЪ

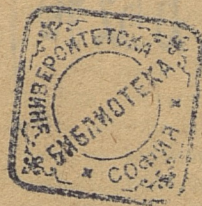
НЕГОВОТО ПОСЪВАНЕ, ОТГЛЕЖДАНЕ,
БЕРИДБА И СУШЕНЕ

ОТЪ

Д-ръ Карлъ Мюллеръ

ПРЪВЕЛЪ

Гр. Ив. Парашкевовъ

ЦѢНА 60 СТ.

Половината отъ прихода на тази брошура ще се
прѣдаде на „фонда за сирацитѣ отъ войната“.

СОФИЯ.

1918.

33088

JTB 217.8

1960

Отпечатана съ знанието и съгласието на г-нъ Финансова Министъръ, отъ официалното издание „Производство, обработване и търговия съ тютюня въ Европ. Турция, а сега нова България“.

D 5240 / 1948

ВСИ „В. Коларов“,
Централна библиотека
Пловдив

1334

7054 мчб
1960

ТЮТЮНЪТЪ.

а) отглеждане на сѣмето и разсадници.

Добрият тютюнъ е продуктъ на особната почва и климатъ. Той се е развилъ на тая почва при старателно отглеждане, той прѣспѣва и по-нататъкъ върху сѣщата почва, при обикновения начинъ на култивиране, вслѣдствие на което македонския селянинъ редовно употребява за засѣване сѣме само отъ собствения тютюнъ; още прѣзъ врѣме на старата жетва производителя подбира измежду по-здравитѣ стрѣкове, отъ които взема сѣме. Както ще се говори по-нататъкъ въ нѣкои области селянина отнима цвѣта на тютюня (глави или върхове на тютюневото растение) за да насочи силата, която тая послѣднитѣ отниматъ, къмъ листата. Една частъ, отъ цвѣтоветѣ, обаче всѣки селянинъ остава за сѣменици. Респективнитѣ стрѣкове биватъ старателно отглеждани чрѣзъ повторно заграване чрѣзъ врѣме на тютюневата беридба. Щомъ сѣмето е узрѣло, люската му бива кафяво-жълтеникава, а зърното тъмно-кафяво. Узряването на сѣмето настѣпва обикновенно къмъ началото на м. септемврий, но има мѣста, кждѣто това става по-рано или по-късно. Когато се обератъ сѣменнитѣ изсушаватъ се на слънце и слѣдъ това, като намѣри за умѣстно, производителя изкарва зърното. Нѣкои чакатъ даже чакъ до настѣпване на посѣвитѣ. Сѣмето се прѣсѣва грижливо и се запазва отъ влага въ добръ заварени шишета, кратуни, тенджери, газени тенекии и пр. до настѣпване на сѣидбата.

Въ много случаи добитото отъ една жетва сѣме се употребява за послѣдующата, но това не е безусловно необходимо. Сѣмето бива годно 5 до 6 години, стига само да е добръ подбрано и запазено.

При голѣмата деликатностъ на тютюневото сѣме и извънредно голѣмитѣ старания, оъ каквито тютюня има нужда при първото изникване, разсада на открито поле, както е извѣстно, практически е невъзможно. Кждѣто почвата не е достатъчно богата съ свои собствени органически материи, посѣването става най-първо въ наторени разсадници и отъ тамъ се прѣнася на полето слѣдъ като изникнатъ младитѣ стрѣкове. Всѣки 100 дюл. тютюневи ниви изникватъ 5—6 дюл. разсадници.

Разсадиците турски „оджакъ“ или „хахлама“ изискват много, по отношение на положението, почвата, подготвянето на местата, които изисквания сж толкова по-големи, колкото по-доброкачественъ тютюнъ се произвежда.

Тамъ където не особно пригодната почва изисква щото разсада да става на друго мѣсто, избира се такава близо до къщата на производителя, оградено съ трѣне, плетъ или стена и по възможностъ запазено отъ сѣверния вѣтръ. — За да се изкоренятъ и очистятъ всичкитъ плѣвели (буренаци), да се избиятъ ларвитъ и пр. почвата трѣбва да се прѣоре прѣзъ зимата 5 до 6 пжти, за да се очисти отъ камани, да се смѣси по възможностъ по-навжтрѣ съ торъ и чрѣзъ разбиване на земнитъ буци, торътъ да се разпрѣдѣли равномерно, и приблизително толкова пжти да се прѣкопае. Ако почвата не е естествено богата съ разложени органически и хранителни материи, трѣбва да се натори съ сухъ овчи или кози торъ.

Прѣди да почне саденето, почвата се прѣкопава още единъ послѣденъ пжтъ и се прави на лехи $1\frac{1}{2}$ м. широки, като се туря на всѣка леха 2—3 см. дебелъ слой добръ разложенъ попѣкога даже прѣсѣянъ кози или овчи торъ, смѣсенъ съ сжщото количество земя.

Тютюневото сѣме се смѣсва съ дървена пепель въ пропорция 2:20. Нѣкои селяни вмѣсто дървена пепель взематъ чистъ пѣсѣкъ, който обаче нѣма доброто дѣйствиe на пепелта.

Дрѣбната пепель напримѣръ е добра сжщо и като торъ и е еднакво тежка както сѣмето, когато пѣсѣка е по-тежкъ. — Така щото сѣмето, което е смѣсено съ пѣсѣкъ, се разпрѣдѣля по-неравномерно.

Смѣста се разхвърля равномерно между редовѣтъ съ ржци или съ сито и слѣдъ това редовѣтъ се покриватъ съ новъ слой отъ 5—10 см. дебелъ овчи или кози торъ. Най-сѣтнѣ земята се набива посрѣдствомъ една дѣска или пѣкъ се тѣпчи, което не е за прѣпорожчване.

Саденето на тютюня въ главния районъ *) се извършва обикновено въ втората половина на м. февруарий, а подъ влиянието на недоброто врѣме — евентуално трѣбва да се дочака по-топло врѣме — попѣкога чакъ къмъ края на м. мартъ.

Поникването се ускорява чрѣзъ поливане на лехитъ. За да се запази сѣмето отъ птици и отъ вѣтра и зародиша отъ студъ, покриватъ лѣхитъ съ клони или сламени рогозки, които биватъ сложени на малки колове. И послѣ лехитъ трѣбва да се почистватъ отъ плевели. При много дъждовно врѣме трѣбва да се взематъ мѣрки за изтичане на водата.

Приблизително 3 недѣли до 1 мѣсець слѣдъ саденето, тютюня пониква, но това е въ зависимостъ отъ врѣмето. Ако прѣзъ тоя периодъ врѣмето е сухо и топло, трѣбва да се полива прѣдпазливо.

*) Говорисе за Македония.

крйно чувствителния зародишъ. Оросяването трѣбва да прѣстане маже и при суша, щомъ като стѣблото достигне една извѣстна височина напр.: 10—15 см. съ 3 до 5 листенца. Това става приблизително 40 дена до 2 мѣсеца слѣдъ насаждането, а при сухо врѣме даже и слѣдъ $2\frac{1}{2}$ мѣсеца.

Тогава стѣблата се оставатъ още единъ двѣ дена въ лѣхитъ безъ да ги поливатъ, за да омекнатъ и да не се чупятъ при разсаждането.

б) Приготовление на нивата и разсаждане. Болести и врѣдители.

Едновременно съ подготовлението на разсадиците и отглеждането на прѣдначенитъ за разсаждане стрѣкове, започва и подготовлението на нивата. Това би трѣбвало да почне да се извършва веднага слѣдъ прѣдшествующата реколта и то слѣдъ изтрѣгването на стѣблата.

Въ много случаи се употребява плуга за изкореняването на стѣблата, тъй като съ ржка това изисква много работа. За едно правилно разораване на земята стария дървенъ плугъ не е достатъченъ. Тогава оставатъ стѣблата да лежатъ на нивата, където постепенно изгниватъ.

Съгласно наредбитъ, дългото оставяне на стѣблата е запрѣтено, тъй като се случва, щото при благоприятно врѣме израстватъ нови листа и по тоя начинъ става възможна контра бандата. При това тѣ изсмукватъ почвата безъ да е необходимо, а отъ друга страна отпослѣ израстналитъ листа сж долнокачествени.

Понеже стѣблата съдържатъ сравнително голѣмо количество фосфорна киселина, то заравянето имъ се смѣта за много полезно. Нѣкои обаче ги оставятъ за храна на козитъ.

Най-старателния селянинъ започва обработването още въ месецъ ноемврий съ първото прѣораване, което има за цѣль да отстрани стѣблатъ, които сж изкоренявани съ ржци и повечето отъ тѣхъ сж останали въ почвата, да убие зародишитъ на врѣднитъ насекоми и пр. Сжщо и наторяването съ овчи и кози торъ става въ ноемврий и декемврий, за да може торътъ да се разложи и асимилира съ почвата до като настѣпи саденето на тютюня.**)

Другъ торъ освѣтъ помѣнатия почти че не се употребява.

Особно благотворно дѣйствиe се приписва на козия торъ, който допринася и за аромата на тютюня, а сжщо и козя пикочъ (мнозина турски селяни намокроватъ съ такава оня тютюнъ, който сж прѣдначили за собствено употребление и го оставятъ 24 часа въ гърнета, въ които по-рано се е намирала козя пикочъ, за да му придадѣтъ по тоя начинъ добъръ ароматъ.)

Въ доста равномерни промеждутъци отъ врѣме, което споредъ климатическите условия се колебае между 30 и 40 дена, до пролѣтѣта послѣдва 4 до 5 пкти оранъ. При наторяване на почвата слѣдъ първата оранъ, промеждутъка до втората оранъ често е само 2 до 3 недѣли. На нѣкои мѣста грапатъ почвата при третата или четвъртата оранъ, за да разбиятъ буците, да изгладятъ почвата и да я смѣсятъ по-добрѣ съ почвенитѣ хранителни материали и т. н.

Често пкти селянитѣ чакатъ до януарий и февруарий главно дъждоветъ за да извършатъ първата оранъ.

Дълбочината на оранта е твърдѣ малка, земята се прѣобръща най-много на 14 см., макаръ че върхътъ на плуга отива малко по-дълбоко. Който разполага съ желѣзенъ плугъ, стига 25 най-много 30 см. дълбочина и съ това добива въ сухи години по-добри резултати отколкото другитѣ селяни. Послѣдната оранъ служи главно за да се теглятъ редоветѣ и затова е повърхностна, само 5 до 6 см. дълбока.

Къмъ края на априлъ, началото на май почвата е вече достатъчно подготвена за младото тютюнево растение.

За тютюневата реколта отъ голѣмо значение е избиране момента за разсаждането. Не може да се установи едно опрѣдѣлено врѣме за разсаждането, тъй като промѣнливо врѣме се отразява съвсѣмъ различно върху растението. Въ единъ и същи районъ се е случвало, щото една година разсаждането да се извършва въ втората половина отъ м. май, а слѣдующата година чакъ въ първата половина на м. юлий.

Растението трѣбва да има необходимата сила и гъвкавостъ.

Колкото по-рано тютюня е готовъ за разсаждане, толкова е по-добрѣ, защото въ противенъ случай или не ще може да излезе достатъчно полза отъ слънчевитѣ лъчи — той зрѣе скоро — или пъкъ отпослѣ не ще има необходимото врѣме за сушене.

Врѣмето между срѣдата на май и срѣдата на юний се счита като най-благоприятно за разсаждане.

Послѣдната оранъ на полето се извършва малко прѣди разсаждането. Лехитѣ се поливатъ, ако сж сухи, за да се направи мека почва при изтегляването на разсада и за да може да остане малко прѣстъ по коренитѣ. Най-добрѣ е, ако разсаждането се извършва слѣдъ като е валило дъждъ. То започва отъ рано сутринтъ при съблюдаване на едно разпрѣдѣление въ работата. Тамъ кждѣто собственитъ работни сили не сж достатъчни, помагатъ съседитѣ или пъкъ се наематъ спомагателни работници, защото цѣлата работа трѣбва да се извърши бързо, послѣдователно и безъ прѣкъсване.

Най-узрѣлитѣ и най-силнитѣ разсади се изкарватъ съ рѣжа и се нареждатъ въ голѣми кошове. При голѣма горѣщина се покриватъ съ прѣсна трѣва или пъкъ съ влажни кърпи за да се запази отъ слънцето.

При насаждането трѣбва да се спазва нужното разстояние между отдѣлнитѣ стрѣкове. То трѣбва да бжде достатъчно голѣмо, за да прѣдпази растението отъ поврѣда при по-послѣшнитѣ работи и сжщеврѣменно за да може да прониква въздуха, а главно слънчевитѣ лъчи, но разбира се, че не трѣбва да прѣвишава мѣрката, за да се прѣдпази растението отъ много силно развитие, което се отразява неблагоприятно върху качеството на тютюна, независимо отъ това, че интереситѣ на производителитѣ ги каратъ да използватъ рационално нивитѣ, особно тамъ кждѣто полето е малко и почвата много цѣнна.

Саденето се извършва въ паралелни редове на разстояние отъ около 30—40 см. за дребнолистень (басма) и 40—60 см. за едролистень (башибалий) тютюнь. Дистанцията (разстоянието) между растенията въ редоветѣ е за първия тютюнь 10—20, и за втория до 40 см. Работниците, които сж заняти съ разсаждането, си служатъ обикновенно съ по единъ 30—50 см. дългъ и 3—4 см. дебелъ бастунъ съ металически върхъ.

Разсада се поставя въ земята чакъ до първитѣ листа т. е. 15—20 см. дълбочина. Другъ единъ работникъ върви изодзадъ съ кофата и налива въ всѣка дупка на коренитѣ по нѣколко капки вода. Съ това се ограничава цѣлото оросяване; даже и при голѣма суша това послѣдното не се повтаря. Тютюня не се нуждае и не понася много влага, обаче понася голѣма суша. Добрѣ е, ако падне малко дъждъ приблизително една недѣля слѣдъ разсаждането и слѣдъ насипването. По такъвъ начинъ реколтата се гарантира отъ развала вслѣдствие на суша.

Правилото е щото всѣки производител да отглежда потрѣбнитѣ нему сѣмена. Пипиниерии за продажни цѣли нѣма, обаче, има случаи когато нѣкои производители купуватъ отъ други цѣли лехи разсади, щомъ като не сж сполучили съ своитѣ собствени.

Двѣ седмици слѣдъ разсаждането за пръвъ пжтъ се копае съ мотика и то по възможностъ при сухо врѣме, за да не се набива много земята около стѣблото. Три до четири седмици по късно, въ зависимостъ отъ появяване на плевелитѣ, разсадитѣ се копятъ за втори пжтъ слѣдъ което земята се насипва и то слѣдъ дъждъ, за да може стѣблото да се държи по добрѣ и да противостои срѣщутѣра, а сжщеврѣменно и за да се дадатъ на растението повече хранителни материали. Въ районитѣ кждѣто се произвежда по доброкачественъ тютюнь, най-старателно работящитѣ работници, отстраняватъ най-долнитѣ 2 до 3 листа, тъй като тия послѣднитѣ иматъ съвсѣмъ малка стойностъ за търговията и при това и безъ това биватъ отстранявани по късно. Тѣхното отстранение обаче се отразява благоприятно върху останалитѣ листа, защото ония сокове и сили, които тѣ поглъщатъ отиватъ за въ полза на първитѣ и при това даватъ възможностъ по лесно да проникне въздухъ и

лътце до стъблата. Отъ като цѣната на тютюня се е покачила тѣй неимовѣрно, никому отъ тютюнопроизводителитѣ не иде на умъ да изхвърля ония „долни пѣсѣчни листа“.

Датитѣ за започване на всички работи се опрѣдѣлятъ отъ мѣстността и отъ промѣнливостта на врѣмето. И тѣй при продължително отглеждане и работа, при която се употребява голѣмо старание и всѣкога държайки смѣтка на врѣмето, като се чака ту сухо, ту влажно, тютюня узрѣва и достига своята реколта.

Още на нивата тютюня е застрашенъ отъ нѣкои *болѣсти и вредители***).

Отъ първитѣ най-важната и най-разпространената е тѣй наречената „Дамаръ“ или болѣсть на жилкитѣ. Външния ѝ признакъ е бѣлотата на листовитѣ жилки и тѣхната околностъ; покрай това листовитѣ добиватъ единъ бѣлъ и жълтеникавъ цвѣтъ и изгледъ на мраморъ. Дѣйствието на тая болѣсть при пушенето на такъвъ тютюнь се усѣща въ едно дразнене на небцето.

Впрочемъ това дѣйствие не е еднакво силно за всички видове тютюнь и затова не на всѣкъждѣ е еднакво опасно. (Тѣй като най-добрия тютюнь Ксанти яка се напада най-често отъ тая болѣсть, то болѣстьта Дамаръ днесъ служи като признакъ за истинността на тая тютюнь).

Болѣстьта се явява много години подъ редъ. Единственното сръдство противъ тая болѣсть е да се оставятъ нивитѣ да почиватъ нѣколко врѣме.

Други нѣкои болѣсти се отдаватъ на врѣмето, особно на продължителнитѣ валежи. Къмъ тѣхъ принадлежи тѣй наречената медна болѣсть (Honigkrankheit). Отъ листата излиза една течностъ прилична на медъ, която ги прави да лъщятъ. Прахътъ се набива по листата и тѣ ставатъ черни и тѣй сухи и прашливи, щото по послѣ не могатъ да се обработватъ.

Болнитѣ стъркове се обрѣзватъ за да се отстрани отслабването което е причинено отъ болѣстьта.

Болѣстьта „Киюля“ (пепелна болѣсть) е, която въ дъждовно врѣме напада повече развититѣ, а слѣдователно и по-слабитѣ растения. Върху листата, най-първо върху най-долнитѣ, излизатъ едни бѣли или сиви прашни пятна, които се развиватъ по-нататъкъ и правятъ листата трошливи. Растенията трѣбва да се обрѣзватъ и да се отстраняватъ болнитѣ листа.

Сжщо такава е дѣйствието на болѣстьта Басра, при която се явяватъ увеличаващи се кръгли червеникави пятна, които правятъ листата да увѣхнуватъ. Споредъ мнѣнието на селянитѣ тая болѣсть се явява щомъ като веднага слѣдъ дъждъ, изгрѣе, слънце и слънчевитѣ лъчи се концентриратъ върху листата прѣзъ воднитѣ капки и ги изгарятъ.

***) За подробности по това, както и по торението на тютюня гледай опис. „Стопанскъ Прѣгледъ и Доказанство“.

Отъ растителнитѣ паразити тѣй нарѣченитѣ „Таунъ Оту“, които сж безлистни силни съ гулиевы корени (главуляци) и съ къси жълтеникави стѣбла, съ овиватъ около тютюневия коренъ и изтощаватъ растението. Прѣзъ врѣме на цвѣтенето този паразитъ, който поради липса на листа, мжчно може да се забѣлжи, носи единъ ясно синъ цвѣтъ. Синята китка (Orobanche famosa).

„Сърмаджикъ“ (Катерливецъ) се овива около тютюневото стѣбло до короната. При появяването на всѣки единъ отъ тѣзи плевели единственното сръдство за борба е изтрѣгването и отстранението имъ заедно съ тютюня.

Сжщо и животински паразити застрашаватъ тютюня. Голѣми мухости въ дъждовно врѣме причинява особно една гъсеница до 4 см. голѣма, на гърба тъмонзелена или кафяниена, на корема ясно-зелена, като излиза по нѣкога цѣлата мѣсеста частъ на листа тамъ че оставатъ само жилкитѣ, а слѣдъ това даже и сѣмето.

в) Узрѣване и беридба.

Отдѣлното тютюнево растение, както е извѣстно не узрѣва изведнажъ. Най-напрѣдъ узрѣватъ по старитѣ най-долни листа, слѣдъ което узрѣватъ постепенно и по-младитѣ по-горни листа.

Обаче не само въ това се състои различието между отдѣлитѣ листа. Тия послѣднитѣ показватъ различия сжщо и по отношение голѣмината, цвѣта съдържанието и пр., споредъ мѣстото, което сж заемали на стѣблото, тѣй като при различното положение на листата, влиянието на слънцето и въздуха е различно, а така сжщо и разпрѣдѣлението на растителнитѣ сокове.

Прѣдъ видъ на тия различия, тютюнитѣ отъ разнитѣ ржцѣ носятъ разни имена, които играятъ роля за класирането на тютюня сжщо и въ търговията.

Числото на цѣннитѣ листа отъ едно тютюнево стѣбло не е на всѣкъждѣ еднакво. Обикновенно то възлиза на 25 и 35 и е различно споредъ мѣстото и сортътъ.

Всѣки три до 4 листа образуватъ една ржа.

Обикновено различаватъ седемъ или осемъ ржцѣ, които носятъ слѣднитѣ имена подъ редъ отъ долу на горѣ:

1. Дибъ или пѣсѣченъ листъ (5*)
2. Дибъ-бани респ. орта или горенъ пѣсѣченъ листъ (3)
3. (Биюкъ) ана или (голѣма) майка (2)
4. Икинджи ана или втора майка (1)
5. Ючинджи (Кючюкъ) ана или трета (малка) майка (4)
6. Ковалама (5)
7. Юч.-алти или голѣмъ горенъ листъ (7)
8. Юч. или малкъ горенъ листъ (8)

Подраздѣлението на 8 ржцѣ се срѣща най-често, а слѣдъ него иде това на 7 ржцѣ. Най-горнитѣ съвсѣмъ малки листа нарѣчени

*) Цифритѣ въ скоби означаватъ редътъ по който слѣдватъ листата по-голѣмина. Най-голѣмъ е обикновенно първия или втория ана.

„Тере“ (тепе) обикновено не се бератъ. Дибъ и орта се класифициратъ като („Sand“) долни листа; първа, втора и трета ане като сръдни или тълото; ковалама Уч-алти или Учъ—като горни листове.

За най-доброкачественни се считатъ ония листа, които заематъ по-високо мѣсто на стѣблото. Изобщо най-горнитѣ листа иматъ най-добъръ ароматъ.

Узрѣването настѣпва рано или късно въ зависимостъ отъ доброто или лошо врѣме. Благоприятно ли е било врѣмето, то беридбата започва къмъ сръдата на м. юний при условие обаче разсаждането да е било извършено своевременно. Пълна липса на дъждъ обаче забавя узрѣването чакъ до м. октомврий. Ако тогава падне дъждъ, то най-много страдатъ малкитѣ горни листа, които се бератъ най-послѣ и иматъ и по-голяма стойностъ. Тѣ ставатъ червени и мѣки (тѣй нарѣчени червени листа) и изгубватъ най-голямата частъ отъ своята стойностъ въ търговията.

Отъ голѣма важностъ за качеството на тютюня е щото беридбата да става точно на врѣме. Обератъ ли се листата прѣди да са напълно узрѣли, то тѣ не могатъ да се изсушатъ добръ и оставатъ зелени. Оставятъ ли се повече отколкото трѣбва, тютюня губи отъ състава си и отъ деликатността си. Листата получаватъ единъ кафяво-червенъ цвѣтъ, и по тази причина ги наричатъ червени, изгорели или есенни (турски: Гюсъ). Тукъ много важи старанието и опитността на тютюнопроизводителя. Той трѣбва да може да опрѣдѣли своевременно кога е узрѣлъ тютюня и да си назначи денятъ за беридбата и да вземе нужнитѣ мѣрки за по-нататъшната работа. Като важенъ показалецъ за това му служи единъ външенъ признакъ, по който единствено може да се ръководи. То е че узрѣването се познава по жълтеникавата боя, която получава листътъ и по прѣвиването на крайщата, а особено на върхътъ му, както и чрѣзъ появяването на жълти петна по листътъ.

Брането на листата въ горѣщо врѣме се извършва по рационаленъ начинъ прѣди изгрѣването на слънцето или малко слѣдъ това и веднага слѣдъ залязване на слънцето. При хладно врѣме може да се бере и прѣзъ цѣлия день.

Започва се съ най-долната ржка, т. е. съ долнитѣ листа дибъ. При нормално сухо врѣме, другитѣ ржци се бератъ въ промеждутъци отъ два до три дена. Падне ли голѣма роса, брането се отлага. Валежитѣ прѣзъ врѣме на беридбата забавятъ узрѣването и причиняватъ прѣкъсване на по-нататъшната беридба, понекога за една седмица и повече.

Почти едновременно съ узрѣването, тютюня започва да цвѣти, а това отнима известна сила отъ останалото растение. Тамъ, където силата трѣбва да остане запазена за листата, необходимо е да се отрѣзватъ цвѣтоветѣ. Ползата отъ обрѣзването е различна въ зависимостъ отъ тютюневата почва, да ли тази послѣдната, силна

тежка или легка, слаба, послѣ видѣтъ на тютюня, дали е басма или башибагли, най-сетнѣ и въ зависимостъ отъ врѣмето въ отдѣлнитѣ моменти на развитието на растението. Както вече се спомѣна, тежката почва причинява много силно развитие на тютюня. Той става много силенъ, горчивъ на вкусъ и тъменъ по боя. Отъ друга страна много слабата, лека почва прави щото тютюнятъ да излѣзе много слабъ и изобщо затруднява развитието му.

Отъ това именно се ръководятъ селянитѣ при обрѣзването на цвѣтоветѣ.

На тежка, плодородна почва отнимането на силитѣ чрѣзъ цвѣтоветѣ се счита благоприятно за доброкачествеността на тютюня, за силата му, цвѣтътъ, особено вкусътъ му, който става по-приятенъ и слабъ, отколкото ако се обрѣжеше.

Въ противовѣсъ на това, обрѣзването е нужно, и затова се извършва на слаба почва и слаби тютюни, които чрѣзъ това могатъ да станатъ по силни.

Дребнолистия басма сравнително повече се обрѣзва отколкото едролистия башибагли.

Както опита пѣказва, тютюня башибагли притежава по-голяма собствена сила, отколкото басма. Щомъ като се обрѣже тютюня, тогава изникватъ множество издѣнки, които сами нѣматъ никаква стойностъ и при това правятъ отстранаването на цвѣтоветѣ напълно безцѣлно.

Този недостатъкъ може да се отстрани чрѣзъ изчистване на страничните издѣнки. Това обаче е почти непознато въ Европейската Турция. Само нѣкои отъ най-старитѣ тютюнопроизводители се занимаватъ съ този процѣсъ въ свободнитѣ си часове. Явно е, че ползата отъ обрѣзването на цвѣтоветѣ е много по-малка, отколкото изчистването на страничните издѣнки.

Въ мѣста, където тютюнопроизводство е младо, примѣръ даваатъ по-опитнитѣ производители, а останалитѣ вършатъ същото. И тукъ обаче по-важенъ е видѣтъ на почвата, върху която тютюня расте.

Общитѣ правила биватъ измѣнявани отъ ненормалното врѣме. Ако е било много сухо особено прѣзъ врѣме на разсаждането, а съ това и неблагоприятно за развитието на растението, то обрѣзването става въ по-широки размѣри, отколкото би ставало при нормално или даже при влажно врѣме.

Отъ голѣмо значение и тукъ сѣщо е опитността и старанието на тютюнопроизводителитѣ.

Обикновено се отрѣзва само цвѣтътъ. (Извѣстно ми е само въ района Порой, че обрѣзването става по-надолу, т. е. освѣтъ цвѣта, отстранава се една частъ отъ стѣблото, за да се благоприятствува чрѣзъ това развитие на голѣмитѣ сръдни листа, макаръ и въ ущърбъ на качествата имъ.) Работата по обрѣзването се

извършва с ръка и се повтаря от някои селяни в случай на буряда, когато пък други обръзват самъ веднъжъ. Особни обичаи относително дочакване на благоприятно време тукъ няма. Всъки случай старателния работникъ обръзва предпочитателно вечеръ и при сухо време, обикновено слѣдъ брането на тютюня „Орта“.

Прѣдъ видъ на късото време съ което се разполага, брането на тютюня отъ всѣка ръка се извършва съ възможно най-голяма бързина. Женитѣ събиратъ листата въ прѣстилките си, слѣдъ като ажжетѣ сж ги турили на малки купчинки между редоветѣ, а веднага слѣдъ привършване на брането ги турятъ въ голѣми кошове и ги прѣнасятъ въ жилъщата или хамбаритѣ.

4. Сушене и манипулиране.

Обрания тютюнь прѣстоява тукъ единъ или два дена въ кесери или на друго тъмно мѣсто, при което като повѣхне малко, добива единъ хубавъ жълто-кафявъ цвѣтъ. Съ това начева важната операция: *сушенето на тютюня*.

Веднага слѣдъ прѣстояването на тютюня на тъмно мѣсто, трѣбва да послѣдва нанизването на листата на върви. За да не се повредятъ листата, най-първо тѣ биватъ прободени въ срѣдната жилка на долния край и наредени едно слѣдъ друго на една дълга игла и щомъ тая послѣдната се изпълни, нанизватъ се на една връвь съ дължина $1\frac{1}{2}$ до 4 метра. Отдѣлнитѣ листове лежатъ тъй слабово единъ до другъ, щото въздуха да може да има достъпъ. По този случай става едно сортиране на листата и отдѣляне на негоднитѣ. Въ тази лека работа взематъ участие обикновено всички членове на сѣмейството, освѣнъ най-малкиятъ дѣца.

За добиване и запазване на доброто качество се изисква изрѣменно добро изсушаване на тютюня. Всѣка излишна влага на листа трѣбва да бѣде отстранена.

Това сушене става на слънце. Спомагателнитѣ сръдства по тоя процесъ сж отъ най-примитивенъ видъ. Липсватъ каквито и да било изкуствени приспособления, които другдѣ сѣществуватъ. Процеса на сушенето е въ пълна зависимостъ отъ климатическитѣ условия, затова трѣбва да се взематъ мѣрки, щото слънцето и въздуха да иматъ пълненъ достъпъ. Работата трѣбва да се ускори чрезъ увеличение на работнитѣ сили сжщо и за това, защото се бере все повече и повече тютюнь, който трѣбва да се суши, а тъйкъ за тази цѣль се изисква да се има на разположение достатъчно мѣсто и работни сили. Самото сушене не трѣбва да става нито много бърже, нито много бавно.

Двата краища на тютюневитѣ низи се закрѣпватъ на дълги прѣтове, тъй наречени саржци, а за да не висятъ низитѣ много

надолу, поставятъ се на извѣстно разстояние помежду и други по-тъкси прѣтове.

На вътрѣшната и външната страна на дуваритѣ и плетоветѣ както и на стѣнитѣ на къшитѣ, обикновено подъ стрѣхитѣ, сж забити малки колове. На тѣхъ поставятъ саржцитѣ съ тютюня отъ по-долнитѣ рѣцѣ, по възможностъ съ извѣстна покривка за запазването имъ отъ дѣждъ. Въ време когато се суши тютюня, човѣкъ може да види саржци, или само върви безъ прѣте понѣкога далечъ отъ градоветѣ и селищата по оградитѣ на гробищата и пр.

Много по усѣвършенствувани сж едни високи подножия приспособени за множество саржци и направени отъ тънки греди. Тѣ биватъ облѣгнати до стени. Тѣй като дѣйствието на слънцето е различно при тоя начинъ на сушене, то саржцитѣ трѣбва отъ време на време да се обръщатъ и размѣстватъ.

По сжщия начинъ но по грижливо се постѣпва съ по добриятютюнь. Въ двороветѣ или пъкъ на други удобни мѣста се намиратъ прости подпори върху които се поставятъ саржцитѣ въ паралелни редове съ извѣстна дистанция по между имъ, за да не се попрѣчва на провѣтриването и на слънчевитѣ лъчи. Редоветѣ се поставятъ по два наклонени единъ срѣщу другъ въ видъ на стрѣха, съ по висока подпора съ срѣдата и се покривало отгорѣ съ рогозки, тъй щото когато вали воната скоро изтича и не може да намокри тютюня. Още по добръ е ако въ време на дѣжда тютюня со прибере бързо подъ покривъ. Това обаче става много рѣдко. Вечеръ прибиратъ саржцитѣ ако има необходими помещения, за да се залага тютюня отъ росата.

За сушенето на тютюня сж нуждни 5—20 дена, споредъ времето, но срѣдно е една до двѣ седмици. Всѣка ръка се нанизва на върви и се окача за сушене, веднага слѣдъ като бѣде обрана и слѣдъ като тютюня овѣхне.

Слѣдъ като тютюня се изсуши, запазватъ саржцитѣ на прохладно мѣсто още нѣколко дена. Слѣдъ това отвързватъ вървитѣ, съставятъ листата и образуватъ отъ нѣколко върви, обикновено отъ двѣ до четири, тъй наречонитѣ Сандали, и окачатъ тия послѣднитѣ по чърдаци и стѣни на сухи помѣщения, било въ жилищия тѣи, било въ особни хамбари отъ където ги изнасятъ за по натайшно обработване прѣзъ есенъта или зимата, начинающа отъ м. ноемврий когато времето стане влажно.

Тогава настѣпва онова важно обработване на тютюня, което се обозначава съ израза *манипулиране*: сортиране, класиране и опаковка за търговски нужди. Манипулирането се извършва прѣимуществено когато тютюня стигне въ рѣцѣтъ на търговеца, но до извѣстна степенъ то започва още когато тютюня се немира у производителъ.

Цѣлата реколта на селянина се нарича неговъ „Максулъ“. Както може да се заключи отъ горѣизложеното, този максулъ не

представлява нещо еднакво нито по отношение големината на тютюневите листа, нито по качество, нито по цвят, нито по външния им вид. Листата от разните ръжд притежават различни свойства. Тия различия се увеличават вследствие на различната степен на узряване при брането, на влиянието на климатическите условия или неравномерната грижливост при сушенето или само вследствие на случайности. Така щото известна част от листата претърпяват повреди при различните манипулации с тях, на които се подлагат, начинаещ още от брането им.

Обикновено се различават няколко големи тютюневи сортове. Производителят в добрите тютюневи райони деля реколтата си на три големи сортове, а именно:

1. Сжичинския „максул“, (съ това тукъ се обозначава количеството).
2. „Сарапастал“ (въ района Ксанти—Кавала) или „Каба“ Монтанъ (Montagne) напр. въ Драма тъй го наричатъ.
3. „Котра“ или „Рефузи“, последното е общо название.

Къмъ максула спадатъ неповредените, еднакви по боя чисти листови от по-горните ръжд. Той се състои следователно от сортиране на добрите листа. „Монтанъ“ трѣбва да бъде съставенъ само от големите долни листа на растението, съ изключение на двата пясъчни листа, както и на по-големите от по-горните ръжд, когато между Сарапастал се нареждат освѣтлени, но още и разкъсани съ нечисти цѣти и т. н., т. е. не съвсѣмъ безурѣчни листа от по-горните ръжд. Това което остава: пясъчни, разкъсани листа и т. н. отива въ отпадъците.

Въ районите на по-малочисленния тютюнъ, а тѣ сж множество, производители различаватъ само максулъ и рефузи. Прѣди да започне обработването на тютюня поставятъ листата въ келери за да омекнатъ.

Отъ свободните листа образуватъ най-първо „пастали“. Селянина жъглажда листата на бедрото си и слѣдъ това ги поставя по 20—30—40 парчета единъ върху другъ. Извърта се малко долния край, така щото доста дебелите сръдни жилки не идватъ едни върху други, а едни до други и по тоя начинъ цѣлия „пасталъ“ получава възможно най-равномеренъ обемъ.

Пасталите образувани от тютюневи листа съ опашки биватъ свързвани за опашките съ конци или тънакъ канатъ, когато пъкъ листата безъ опашки се само поставятъ единъ върху другъ и се потисватъ. Отъ тукъ про зхождатъ имената на двата вида тютюнъ: Басма пресованъ и Башибаглий съ свързани главички.

Всѣка рѣжа се обработва отдѣлно, при което се сортира по големина, по цвятъ и пр. и се класира по указания начинъ.

Пасталите се нареждатъ въ кръгли тъй наречени „Текерлекъ“ (кошела) въ два реда по такъвъ начинъ щото при външния редъ опашките сж обръма вънъ, а при вътрѣшния — на вътрѣ. Сръдната остава праздна. Отъ вънъ както и отъ сръдния отворъ прониква въздуха. Шомъ като пасталите получатъ истинската си гъвкавостъ, т. е. шомъ сж достатъчно сухи и сж сѣверѣ именно достатъчно влажни, тогава започва амбалирането съ помощта на прости подпори тъй нарѣчени „Сандъкъ“. Опаковането става на доста големи бали обвити въ юта тъй наречени „Истифъ“, чийто широки страни се образуватъ отъ долните краища на пастала.

Всѣки няколко дена балите трѣбва да се обръщатъ отъ една страна на друга. Особена прѣдпазливостъ е необходима, когато тютюня захватва ферментига.

Въ Сарж-Шабанъ и още нѣкои други села въ Ксанти, опаковането на тютюня въ бали става по-късно. Прѣди това тютюня стои по мѣсеци на

До сега сж излѣзли слѣдните книги:

№ 1.	Писма отъ Чехия (Изчерпана)	—
№ 2.	Земледѣлието въ странство	1.50
№ 3.	Жената и мъжа	0.60
№ 4.	Какъ да се лѣкуваме?	0.30
№ 5.	Връдителните и отровни растения	1.20
№ 6.	Сжщата II издание съ цв. картини	2.20
№ 6. а)	цв. картини II издание подвързани	3.50
№ 7.	Саанската коза	0.25
№ 8.	Календаръ „XX вѣкъ“ III г. (1911)	0.60
№ 9.	Бай Петко и Агронома	0.60
№ 10.	Къмъ скотовѣдците	0.40
№ 11.	Сумене на зеленчуците	0.60
№ 12.	Дѣтинство отъ Левъ Толстой	2.—
№ 13.	Германия и Калиевите торове	1.20
№ 14.	Алманахъ „XX вѣкъ“ за 1918 год.	4.—
№ 15.	Отглеждане на тютюня	0.60

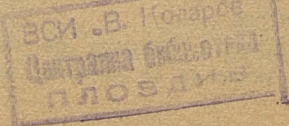
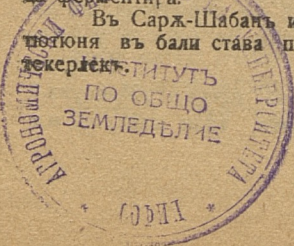
Всѣки, който разпространява книгите ни се счита за настоятелъ и получава 20% отстъпка. На г-да книжарите задъ покупка надъ 10 лв. се прави 30%.

Всичко се изпраща до Книгоиздателството „XX вѣкъ“ — Търново.

Умоляваме г. г. учителите, свещениците, кметовете, секретарь-бирниците, държавните агрономи, училищни инспектори и всички лица, които желаятъ да ни съдѣйствуватъ, да се погрижатъ да записватъ абонати, като поискатъ покани.

СПРАВОЧНА КНИГА и малка енциклопедия

за нашите земледѣлци и домакини, това е спис. „Сгопански Прѣгледъ и Домакинство“. Че това е тъй, всѣки може да се убѣди, като прѣгледа нѣкои, отъ издадените му до сега броеве. Такъвъ пробенъ брой се изпраща всѣкому сръщу 1 лв.

За отговор да се прибавя нужната карта или марка-
За неполучена книжка или промѣна на адресъ да се явява веднага.